

สรุปบทเรียนการอบรมผ่านระบบ LDD e-training
หลักสูตร แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน รุ่นที่ ๑/๒๕๖๗
รอบการประเมินที่ ๑/๒๕๖๗

นายทองคำ ธรรมธรรม นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ สถานีพัฒนาที่ดินยโสธร
ฝึกอบรมโดย ระบบฝึกอบรมเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ LDD e-Training กรมพัฒนาที่ดิน

วัตถุประสงค์หลักสูตร

1. เพื่อให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำการเกษตรนอกเขตชลประทานโดยการขุดสระน้ำในไร่นา
2. เพื่อบรรเทาผลกระทบจากฝนทิ้งช่วง หรือภัยแล้ง ให้เกษตรกรสามารถทำการผลิตทางการเกษตรได้โดยใช้น้ำจากสระน้ำในไร่นา

สรุปบทเรียน

๑.มติ ครม. วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ผลลัพธ์ ผลสัมฤทธิ์
คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบในหลักการ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย กรมพัฒนาที่ดิน จัดทำโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๗ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ บรรเทาปัญหาภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำ และเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร ซึ่งจะพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ในการกักเก็บน้ำ คุณภาพของน้ำ รวมทั้งความพร้อมของเกษตรกรในการกำหนดพื้นที่ขุดสระน้ำในไร่นาขนาด ๑,๒๖๐ ลบ.ม. โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย ๒,๕๐๐ บาท/บ่อ

๒.ความสอดคล้อง/เชื่อมโยง ตามแผนด้านน้ำ

แผนระดับ ๑ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)

ด้านที่ ๒ การสร้างความสามารถในการแข่งขัน

ด้านที่ ๕ การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

แผนระดับ ๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

การเกษตร

เป้าหมาย : ผลผลิตทางการผลิตของภาคเกษตรเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด : อัตราผลผลิตทางการผลิตของภาคเกษตร (เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑.๐)

แผนแม่บทย่อยภายใต้แผนแม่บทการเกษตร

การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

เป้าหมาย : ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรต่อหน่วยมีการปรับตัวเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด : มูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรต่อหน่วย (เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๕)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ

เป้าหมาย : เพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำให้ทัดเทียมกับระดับสากล

ตัวชี้วัด : ผลิตภาพการใช้น้ำ (๓๐ ดอลลาร์สหรัฐ/ลูกบาศก์เมตร)

แผนระดับ ๓ แผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖

- ๒๕๗๐)

ประเด็นการพัฒนานี้ ๔ บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

เป้าหมาย : การบริหารจัดการน้ำภาคเกษตรอย่างทั่วถึง

ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย (ภายในปี ๒๕๗๐) : ปริมาตรเก็บกักน้ำเพิ่มขึ้น จำนวน ๒,๖๕๓ ล้านลูกบาศก์เมตร

แนวทางการพัฒนา : การเพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบ ในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มจาก การใช้น้ำให้ทัดเทียมกับระดับสากล

ประเด็นการพัฒนานี้ ๑ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำที่ดินให้เหมาะสมด้วยระบบบริหารจัดการเชิงรุก

เป้าหมาย

๑) พื้นที่เกษตรกรรมได้รับการบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดินให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

๒) พื้นที่เพาะปลูกพืชที่ไม่เหมาะสมลดลง

ตัวชี้วัด

๑) จำนวนพื้นที่เกษตรกรรมได้รับการบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาที่ดินให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน (ไม่น้อยกว่า ๑๕ ล้านไร่ ภายในปี ๒๕๗๐)

๒) ร้อยละของพื้นที่เพาะปลูกพืชที่ไม่เหมาะสมลดลง (ร้อยละ ๑๐ ภายในปี ๒๕๗๐)

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างคุณภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรดินตามศักยภาพยุทธศาสตร์การเพิ่มศักยภาพการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินที่นำไปสู่ความยั่งยืนระดับจังหวัด

เป้าหมาย

๑) การใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐและเอกชนมีความสมดุลและสอดคล้องกับบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน

๒) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินของรัฐและเอกชนมีความคุ้มค่าและเหมาะสมกับศักยภาพของที่ดิน

ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย

๑) สัดส่วนของดินที่ได้รับการฟื้นฟูหรือพัฒนาคุณภาพเพื่อนำมาใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐

๒) พื้นที่เกษตรกรรมที่มีการบริหารจัดการตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน ไม่น้อยกว่า ๑๐ ล้านไร่

แผนระดับ ๓ แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

ด้านที่ ๒ การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต

เป้าหมาย : จัดหาน้ำเพื่อภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

แนวทาง : พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งน้ำ ระบบกระจายน้ำ เชื่อมโยงวางระบบเครือข่ายน้ำ ทั้งในและนอกเขตชลประทาน

๓. กระบวนการแผนงาน – งบประมาณ

มาตรการที่ ๙ เร่งพัฒนาและเก็บกักน้ำในแหล่งน้ำทุกประเภทช่วงปลายฤดูฝน

มาตรการที่ ๕ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำภาคการเกษตร (ก่อนและตลอดฤดูแล้ง)

๔. การรายงานผลงานโครงการ

๔.๑ การติดตาม – ประเมินผล

๔.๑.๑ การติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินผล

๔.๒ ระบบเครื่องมือการติดตาม – ประเมินผล

๔.๒.๑ ระบบการรายงานแผน/ผลปฏิบัติงาน สงป.๓๐๑ : พต. กรมพัฒนาที่ดิน

๔.๒.๒ ระบบ Thai Water Assessment : สทช. สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

๔.๒.๓ ระบบ BB EvMIS : สงป. สำนักงานงบประมาณ

๔.๒.๔ ระบบ eMENSQR : สศช. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๕. ประเด็นคำถาม - คำตอบ

๑. ผลการดำเนินงานตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

๒. สถิติการเก็บกักน้ำโดยเฉลี่ย ในแต่ละปีมีจำนวนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเฉลี่ย ๓๘,๕๒๙ บ่อ สามารถเก็บกักน้ำได้เฉลี่ยปีละ ๔๘,๕๔๖,๕๔๐ ลบ.ม.

๓. ที่มาของขนาด ๑,๒๖๐ ลบ.ม. เป็นขนาดที่เหมาะสมกับการใช้น้ำของพืชในฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ซึ่งมาจากการคำนวณความต้องการน้ำของพืช ๑ ฤดูกาล

๔. ประสิทธิภาพการใช้งาน จากการสอบถามเกษตรกรในพื้นที่ที่มีการบำรุงรักษาบ่อน้ำอย่างสม่ำเสมอ ทำให้อายุการใช้งานเกินกว่า ๑๐ ปี ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินได้แนะนำให้เกษตรกรดูแลรักษาบ่อน้ำของตนเองเพื่อป้องกันไม่ให้ดินแข็ง และเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ โดย

๑. ป้องกันไม่ให้ดินจากขอบบ่อไหลลงในบ่อ

๒. กำจัดวัชพืชบริเวณขอบบ่อ เพื่อให้ให้น้ำฝนไหลเข้าบ่อได้สะดวกและไม่เกิดการกัดเซาะ

๓. หากมีบ่อเกิดการรั่วซึมให้แก้ไขโดยบดอัดหรือใช้ดินเหนียวปิดทับ

๔. ปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินบริเวณขอบบ่อ หรือ หากมีร่องรอยการกัดเซาะ ให้ปรับแต่งและปลูกหญ้าซ่อมแซม

๕. เหตุผลในการขอเพิ่มขนาดบ่อเป็น ๒,๕๐๐ ลบ.ม เนื่องจากปัญหาภัยแล้งทำให้เกษตรกรมีน้ำในไร่นาไม่เพียงพอส่งผลให้พืชผลทางการเกษตรเสียหาย จึงขอเพิ่มขนาดบ่อเพื่อให้มีความหลากหลายเหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่ของเกษตรกร โดยพิจารณาจากปริมาณน้ำที่เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ทำการเกษตรและอายุการปลูกพืช

๖. การติดตามโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

การกักเก็บน้ำ

สระน้ำที่เกษตรกรได้รับกักเก็บน้ำได้ ร้อยละ ๙๘.๗

✓ ร้อยละ ๙๑.๙ เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำ

✓ ร้อยละ ๘.๑ ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำ เนื่องจากเกษตรกรได้รับสระน้ำหลังฤดูฝน

จึงต้องรอน้ำฝนเพื่อกักเก็บน้ำ

การใช้ประโยชน์

✓ ร้อยละ ๔๐.๙ ใช้น้ำเพื่อปลูกพืช และทำประมง

✓ ร้อยละ ๒๖.๙ ใช้น้ำเพื่อปลูกพืช ทำประมง และปศุสัตว์

✓ ร้อยละ ๑๘.๘ ใช้น้ำเพื่อปลูกพืชอย่างเดียว

การเปลี่ยนแปลงรายได้ของเกษตรกร

✓ รายได้เฉลี่ยจากการปลูกพืชผักสวนครัว ๖,๐๙๔ บาท/ไร่

✓ รายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงปลา ๙,๔๗๓ บาท/ครัวเรือน

รายได้เพิ่มขึ้น ๑๕,๙๕๙.๖ บาท/ครัวเรือน/ปี (คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕)

ร้อยละ ๙๙.๙ มีความพึงพอใจ

ร้อยละ ๘๖.๓ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

๑. เข้าถึงได้ทุกคน แม้อยู่ที่ห่างไกล

๒. เรียนได้ตลอดทั้งชีวิต

๓. เลือกเรียนในหัวข้อที่ตนเองสนใจ

๔. เรียนได้ แม้ไม่มีความรู้หรือเกรดการเรียนไม่ดี

๕. สัมผัสประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่

ประโยชน์ที่ได้รับต่อหน่วยงาน

๑) เกษตรมีแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเป็นแหล่งต้นทุนน้ำไว้ใช้ประโยชน์เพื่อทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง หรือในเดือนที่ฝนทิ้งช่วง

๒) เกษตรกรมีพื้นที่สามารถทำการเพาะปลูกไม้ผลและผักสวนครัวได้จากดินบริเวณขอบบ่อ และมีพื้นที่สามารถเลี้ยงปลาได้จากสระน้ำ

ใบประกาศนียบัตร

ลงนาม.....*[Signature]*.....
(นายทองคำ รวมธรรม)
ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ